

მერაბ რობაქიძე

„თავისუფლების“ იდეის გამომხატველი ზოგიერთი ცნება ძველ ქართულ ენაში

„თავისუფლება“ მსოფლმხედველობითი შინაარსის ცნებაა. იგი სულიერი აქტის გამომხატვაა. საზოგადოდ, თავისუფლების აქტების განხორციელება ინდივიდს აყალიბებს პიროვნებად. „თავისუფლების“ გარეშე კაცობრიობა ვერ იარსებებს, ვერ განვითარდება, ვერ შექმნის ცივილიზაციას; ერი ვერ დაიცავს ეროვნულ ღირსებას, არ იარსებებს მრავალფეროვანი ეროვნული კულტურა. თავისუფალი შეიძლება იყოს როგორც ინდივიდუალური პიროვნება, ისე საზოგადოება, ქვეყანა. თავისუფლება უმთავრესი მამოძრავებელი ფენომენია კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე..

„თავისუფლება“ წარმოადგენს ისტორიულად მყარი შინაარსის ცნებას. მისი არსებითი განსაზღვრება ერთია ისტორიულად და თანამედროვე თვალსაზრისით. „თავისუფლების“ იდეა გულისხმობს თავისუფალ ნებას (არჩევანის გაკეთების თავისუფლებას), რომელიც კატეგორიულად გონებასთან—რაციოსთან არის წილნაყარი. „თავისუფლება“ მონობისგან, ბოროტებისგან, ვნებათაგან განთავისუფლებას (დამოუკიდებლობას, დისტანცირებას) გულისხმობს. ვიდრე საკითხის არსს შევეხებოდეთ საჭიროა გაირკვეს „თავისუფალ“ ცნების ჭეშმარიტი მნიშვნელობა. რა შინაარსის შემცველია იგი? არასწორად გვესახება ტრადიციული (გავრცელებული) გააზრება, რომლის თანახმადაც აქ უნდა ვიგულისხმოთ პიროვნების გაბატონება საკუთარ გრძნობებზე (ვნება-განცდებზე). ეს სიტყვა თვითორიენტირებულია, როგორც ეს სამართლიანადაა აღნიშნული სამეცნიერო ლიტერატურაში (მელიქიშვილი 1999:31). მაგრამ ისმის კითხვა — რას ნიშნავს უფალი? ამ სიტყვის მნიშვნელობაა პატრონი, მფლობელი (აბულაძე 1973), რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი თავისი თავის ბატონ-პატრონია. ამასთან ერთად ისმის კითხვა — რა გაგებით, რა მნიშვნელობითაა ის ასეთი? ცხადი უნდა იყოს, არა იმ გაგებით, რომ საკუთარ ვნება-განცდებს უმკლავდება (რაც თავისთავად აუცილებელია პიროვნებად ჩამოსაყალიბებლად და გასამთლიანებლად), არამედ იმიტომ, რომ მას აქვს საკუთარი ზეგარდმოზოძებული ღვთაებრივი უნარი. ეს არის მისი ნება, არჩევანის გაკეთების უნარი, რაც იმანენტურია და რაშიც მას ვერავინ შეზღუდავს და სწორედ ესაა ადამიანის არსებითი მახასიათებელი. მაშასადამე, თავის უფალის (საკუთარი თავის ბატონ-პატრონობის გაგებით) არსი და მარცვალი მის ნებაშია გამჟღავნებული. ეს გაგება „თავისუფალ“ სიტყვის განმარტებისას სავესებით სწორადაა მოწოდებული სულხან-საბა ორბელიანის (ორბელიანი 1991-93), აგრეთვე ქეგლ-ში (ქეგლ 1984). ცხადია, აბსტრაქტული ცნების — „თავისუფლების“ გაგებაც იდენტურია —

იგი ნების, როგორც უნარის, ქონით განისაზღვრება. ამ სიტყვათა შესაბამისი სომხური ცნებები **խնքաստիქ** [ინქნატერ], **խնքიქխას** [ინქნიშხან], **անձնաստիქ** [ანძნატერ], **անձნიქխას** [ანძნიშხან] სწორედ საკუთარი ნების შინაარსის მატარებელია: **անձნიქխას** = **самовластный, самопроизвольный, независимый** [25]; იგივე ითქმის ბერძნულ შესატყვისზე „ექსუდიანტეს“ (ვეისმანი 1899).

„თავისუფლება“ ქართული ენის უძველესი ცნებაა. იგი სისტემატურად გვხვდება როგორც ბიბლიაში, ისე ძველი ქართული კლასიკური ლიტერატურის არაერთ ძეგლში; იგი თანამედროვე ხალხური მეტყველების ენობრივი ერთეულია. ამ ცნებას არა ერთი სინონიმი აქვს. მასთან დაკავშირებულია ისეთი ცნებები, რომლებიც „თავისუფლების“ (განთავისუფლების), როგორც რთული დასაფხურებული შინაარსის ცნების არსს გამოხატავენ.

ქართული ენის ეროვნული გონის მიერ საყურადღებო და სპეციფიკური ცნებებია მოწოდებული „თავისუფლების“ ფენომენის სიღრმისეული პრობლემის შესასწავლად.

სულხან-საბას ლექსიკონში ამ ცნების არსებითად სწორ განმარტებას ვხვდებით: „თავის—უფალი“ = არავისი მონა; „რაც ენებოს, ქნას“ (ორბელიანი 1991-93). ეს დეფინიცია უკავშირდება მოცემული ცნების არსებით მარცვალს — ნების თავისუფლებას. ქეგლ-ში შესულია ამ სიტყვის ფილოსოფიური მნიშვნელობა — „ნების გამომჟღავნების შესაძლებლობა“ (ქეგლ 1984). მაშასადამე, **„თავისუფალი“ იმიტომ არის თავის უფალი, რომ მას აქვს ნება და ეს ნება მისია, „თავისია“**. „თავისუფლება“ — აბსტრაქტული ცნების შინაარსიც, რა თქმა უნდა, იგივეა — „უფლება = ნება“ (მდრ. უფლების მიცემა = ნების მიცემა); აქედან გამომდინარე, „თავისუფლება“ უნდა მოვიანზოთ, როგორც „თავისუფალი ნება“. ამ გაგებით, ფრიად მნიშვნელოვანია ნ. ჩუბინაშვილის განმარტება: „უფლება“ (ვაუფლებ) = ნების მიცემა ვის ზედამე, მინებება (ფსალ. 104, 14), **позволить** (ნ. ჩუბინაშვილი 1961).

ადამიანს დაბადებითვე აქვს ზეგარდმობოძებული თავისუფალი ნება, ეს არის მისი **„თავის უფლება“** — სწორედ ამაშია „თავისუფლების“, როგორც მოცემულობის არსი; მაგრამ ამის მომდევნო ეტაპია ამ ნების (სურვილის, წადილის.) გამომჟღავნება (წინააღმდეგ შემთხვევაში ნება დარჩება პოტენციურ ნებად). საჭიროა თავისუფალი **არჩევანის** გაკეთება, გადაწყვეტილების მიღება, რაც ნების დაფიქსირებაში მდგომარეობს. ქართულ ენაში ეს აისახება გარკვეული ტერმინებითა და ცნებებით — „(წინა)აღრჩევა“, „გამორჩევა“, „განზრახვა“, „გულუვება“, „გულსმოდგინება“... სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პიროვნება სხვადასხვა შესაძლებლობიდან ირჩევს, თუ რა უნდა გააკეთოს, რისი გაკეთება ჯერ-არს მისთვის — ეს კატეგორიულობის სახეს იღებს — შექმნილ სიტუაციაში მე უნდა მოვიქცე ასე და არა სხვაგვარად. აქ აუცილებლად ჩართული უნდა

იყოს გონება. ადამიანი, როგორც გონიერი — ინტელექტუალური არსება „გამოარჩევს“, აკეთებს გონივრულ არჩევანს.

თავისუფალი ნება, როგორც უნარი და არჩევანის გაკეთება, ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ ადამიანი თავისუფალია — თავისუფლება მას მოსაპოვებელი აქვს. ადამიანმა რეალიზაცია უნდა მოახდინოს თავისი უნარისა, თავისუფალი ნებისა და არჩევანისა, უნდა **„ჰყოს თავისი ნება“** (უნდა მოახდინოს „ნების ყოფა“). ამაშია ცნება „ნების — ყოფის“ არსობრივი შინაარსი. მაშასადამე, სიტყვა **„თავისუფალი“**, როგორც ვხედავთ, გვიჩვენებს თავისუფალი ნების, როგორც უნარის, ქონას (ეს არის მისი პირველადი ინტენცია), ხოლო ამ უნარის განხორციელება (რეალიზაცია) აღინიშნება ცნებით **ნების ყოფა** (ქმნა), რაც ნიშნავს უკვე თავისუფლების მოპოვებას, ხსნას (გამოხსნას). შესაბამისად „ნებისყოფელი“ აღნიშნავს თავისუფლებამოპოვებულს. ივ. ჯავახიშვილი წერდა: „საჭიროა მოკლედ მაინც მოვიხსენიოთ, თუ რა ფილოსოფიური შეხედულება სუფევდა მაშინდელ ქართულს განათლებულს საზოგადოებაში მსოფლიოსა და ადამიანის ბუნებისა და თვისებების შესახებ. ... იგი იყო ვითარცა პატარა მსოფლიო („მიკროკოსმოსი“-ი) დიდს მსოფლიოში („მაკროკოსმოს“-ში). კაცის ბუნების შინაგანი აგებულება განხილული და განმარტებული ჰქონდა ბერძენ გრიგოლ ნოსელს თავის წერილში „პერი კატასკეპუს ანთროპუ, რომელიც ლათინურადაც იყო თარგმნილი VI ს-ში. ეს თხზულება უკვე IX- X სს. ქართულადაც საუცხოოდ გადმოთარგმნიათ და დიდი სახელიცა ჰქონდა ჩვენს მწერლობაში მოხვეჭილი. ... ადამიანი სულდგმული, მოძრავი თავისუფალი არსებაა, „არს კაცი სულითა ჳელმწიფ‘ჴ ნებასა თვსსა“-ო (ივ. ჯავახიშვილი 1982:122).

როდესაც **თავისუფლების** იდეას განვმარტავთ, აუცილებლად უნდა დაუჟკავშიროთ იგი პიროვნების სისრულის ცნებას. ის, ვინც თავისუფლების აქტს შეასრულებს, იგი შინაგანად მთლიანდება გარკვეული მიზნის მიღწევის შემდეგ, **„საქმის მოგვარების“** შემდეგ. ის, ვინც საქმეს ასრულებს, თვითონაც **სრულდება**, ანუ მთლიანდება, თავისუფლდება იმ შრომა-ტანჯვისაგან (სულიერი თუ ფიზიკური), რაც განთავისუფლებას თან ახლავს. განთავისუფლება (=თავისუფლების მოპოვება) ეს პროცესია, რომელსაც სჭირდება ადამიანის სულიერი ძალისხმევა. თავისუფლების ზოგადი ცნება კატეგორიულად უკავშირდება თავისუფლების კონკრეტული აქტების შესრულებას (მ. რობაქიძე 2011:26-32). ადამიანის მიერ საკუთარი „გულის მოგვარება“, ცხადია, ხდება მისივე **„ნების ყოფით“**, რასაც **„შეეწევა“** ღვთაებრივი ძალა. ამასთან დაკავშირებით არ შეიძლება ყურადღების გარეშე დავტოვოთ თეიმურაზ ბაგრატიონის მიერ მოწოდებული განმარტება: **„გულსა შენ რა მოუგვარე“** — მოგვარება საქმისა და საწადელისა ცდით მოხერხდება. აქვე განმარტავს, რას გულისხმობს „ცდაში“ — ესე იგი, კაცი რომ

ეცადოს და საქმე გვარსა შინა მოიყვანოს, ესე იგი, საწადელისა, რაისაცა აღსრულება ნებადეს, მას შინა საქმისა მოყვანა, მაგრამ გულისა „როდესაც სიყვარულით ხელქმნილია, რა მოგვგარება“!. თ. ბაგრატიონი, როგორც ვხედავთ, ხაზს უსვამს საქმის ცდით, პრაქტიკული რეალიზაციით „მოგვარებას“ და განსაკუთრებით გამოყოფს მიჯნურისგულის მოგვარების **სირთულეს**, მხედველობაში აქვს რა ავთანდილზე ნათქვამი: „დათმობასა ეაჯების გულსა: „შენ რა მოაგვარე“ (728.3). ყველა შემთხვევაში წინა პლანზე წამოიწვესნების ყოფის (რეალიზაციის) ფაქტორი.

ადამიანს დაბადებიდანვე ბოძებული აქვს თავისუფალი ნება, მაგრამ როგორც ვთქვით, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ მას „თავისუფლების აქტი“ შესრულებული აქვს (განთავისუფლებულია „ვნება-ბოროტებათაგან“ დისტანცირებით), **„ნების ყოფით“** (მ.რობაქიძე 2011:58-59). თავისუფლება მიიღწევა პიროვნების თავისუფალი ნების რეალიზაციით, „ყოფით“ (ქმნით). სწორედ ამაშია თავისუფლების მოპოვების ჰემმარიტი არსი. ამ დროს ხდება ადამიანის შინაგან მამოძრავებელ ძალთა გამთლიანება (შინაგანი „ერთგულება“, ანუ წარმართება **„ერთითა (ყოველითა, სრულითა, მრთელი) გულითა“**. აქ მოვიხმობთ ერთ საყურადღებო ადგილს „ვფხ.—დან, რომელშიც რუსთველური თავისუფლების იდეის განხორციელებაა მოწოდებული. როდესაც ავთანდილმა თავის მიზანს მიაღწია — ტარიელის ადგილ-სამყოფელს მიაგნო, „გონებაშიწრებულნიდან“ იგი ტრანსფორმირდა „ცნობა—სრულად“. სწორედ აქ შეასრულა ავთანდილმა თავისუფლების აქტი, შეასრულა „ნების ყოფის“ აქტი და „განთავისუფლდა“ (დისტანცირდა) იმ ტანჯვა-ვნებათაგან, რითიც ის იყო „შეიწრებული“. პიროვნება განთავისუფლდა („გამოიხსნა“) თავისუფლების აქტის რეალიზაციით („ნების ყოფით“), მისი „წუხილები“ დაიძლია. ამ დროს პოემის ავტორი ამბობს: „რა ავთანდილს გაუსრულდა საქმე მისი სასურვალი, / ხელ-აღპყრობით ღმერთსა ჰმადლობს ცნობა-სრული, არა მთრვალი“. „ცნობასრული“ ადამიანი თავის თავში გამთლიანებული პიროვნებაა, რადგან რუსთველური კონცეფციით, „გული, ცნობა და გონება ერთმანერთზედა ჰკიდია“ (848,1) (ძველ და ახალ აღთქმათა და სხვა მასალა მოხმობილია აკადემიური და მცხეთური გამოცემების ბიბლიებიდან, აკაკი შანიძის, ივ. იმნაიშვილის სახარებების გამოცემებიდან, ილ აბულაძის და ზ. სარჯველაძის ძველი ქართული ენის ლექსიკონებიდან; „ვეფხისტყაოსნის“ ადგილები ციტირებულია 1957 წ-ის გამოცემიდან). ავთანდილი გამთლიანებულია, მთლიანი, სრული პიროვნებაა, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „თავისუფალია“, რადგან თავისი მიზნის, არჩევანის, ნების რეალიზაციას ახდენს. რაც შეეხება თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის ცნებათა ურთიერთმიმართებას, აქ უნდა ითქვას შემდეგი. თავისუფლება და დამოუკიდებლობა ხშირად ერთმანეთის სინონიმებად იხმარება, რადგან თავისუფლება, „მონობისგან“

(საზოგადოდ, წინააღმდეგობათაგან — „ნაკლულება —იწროება—კრულობისგან“) თავის დაღწევა, „განრინება“ — დისტანცირება — განთავისუფლება, გამოხსნაა, დამოუკიდებლობის მოპოვებაა (მ. რობაქიძე 2009:45-50; 50-55; 74-84). თავისუფლების მიღწევას სჭირდება დიდი ძალისხმევა. ადამიანი სიცოცხლის მანძილზე თავისუფლების მრავალ ასეთ აქტს ასრულებს, მრავალგზის ახდენს განთავისუფლებას ხელისშემშლელი ფაქტორებისაგან. თავისუფალი პიროვნება, გარკვეული კონკრეტული მისწრაფების განუხორციელებლად მხოლოდ იდეაში მოიაზრება იმ გაგებით, რომ მას მრავალი თავისუფალი აქტი აქვს განხორციელებული და, როგორც წესი, სიკეთისა და ჭეშმარიტების გზით მოძრაობს.

ეროვნული თავისუფლების მაღალი ცნება გულისხმობს დამოუკიდებლობას ხელისშემშლელ გარეშე ფაქტორებისაგან; ეს დისტანცირება უცხო ძალთა ხელყოფისაგან მიიღწევა სამართლიანი ბრძოლით. ეროვნული დაპიროვნული თავისუფლება გულისხმობს თავისუფლების აქტების უწყვეტ განხორციელებას, რაც ქვეყანას აყალიბებს ჭეშმარიტ თავისუფალ ქვეყნად, ხოლო პიროვნებას თავისუფალ (სრულქმნილ) პიროვნებად. საზოგადოდ, ერიც თავისებური პიროვნებაა — მრავალასპექტიანი და მრავალგანზომილებიანი.

სინთეზური — ფსიქოლოგიური და ენათმეცნიერული შესწავლის პლანში კვლევა ადამიანის მთავარ მამოძრავებელ ძალთა აღმნიშვნელი ისეთი ანთროპოლოგიური ცნებებისა, როგორიცაა გული, ცნობა, გონება, ნება, „სისრულისა“ და „ნაკლულება-იწროება-შეკვრის“ (ეს ცნებები დასტურდება კლასიკურ ფსიქოლოგიურ თხზულებებში, ბიბლიაში, ძველ ქართულ ლიტერატურაში) თვალსაზრისით, ხელს უწყობს თავისუფლების პრობლემის სწორად გააზრებას (ი. საბანისძე 1963:26-32). განსაკუთრებულ ინტერესს აღძრავს იმ ანთროპოლოგიური შინაარსის ცნებების ანალიზი, რომლებიც ადამიანის სულიერებას, მის ძირითად მამოძრავებელ ძალებს გამომხატავენ, ადამიანს წარმოგვიდგენენ გრძნობით-ემოციური, ინტელექტუალურ-ნებელობითი ასპექტებით. ამ ცნებათა შინაარსების შესწავლა დაკავშირებულია ქრისტიანულ-საღვთისმეტყველო ლიტერატურასა და კლასიკურ სასულიერო თუ საერო ლიტერატურაში წარმოდგენილი ადამიანის უმთავრეს მამოძრავებელ ძალთა აღმნიშვნელი ცნებების სინთეზურ — ფსიქოლოგიურ და ენათმეცნიერულ ანალიზთან. ცხადია, ამ მიმართულებით წარმოებული კვლევა ემსახურება როგორც პიროვნების შინაბუნების წარმოჩენას საზოგადოდ, ისე იმ ჰუმანისტური იდეალების ნათელყოფას, რაც პიროვნებისა და ეროვნული თავისუფლების იდეას საცნაურყოფს (მ. რობაქიძე 2009:51-71).

სიტყვა-ცნება „თავისუფლება“, რომლის შინაარსი უკავშირდება თავისუფალი ნების ქონასა და ნების-ყოფას (ნების რეალიზაციას),

ისტორიულად მდგრად და მყარ შინაარსს გამოხატავს; საცნაურ-ჰყოფს პიროვნულ, სოციალურ და ეროვნულ ასპექტებს და წარმოაჩენს მიმართებას იმ „ვნებით“ ფაქტორებთან, რომელთაგანაც, როგორც ვთქვით, ხდება განთავისუფლება. თავისუფლების იდეის შემცველი ლექსიკური ერთეულები სხვადასხვა სემანტიკური კუთხით წარმოაჩენენ ამ იდეას და გვიჩვენებენ მთლიან სპექტრს იმ შინაარსობრივი საფეხურებისა, რომლებიც თავს იყრიან თავისუფლების იდეაში, ამთლიანებენ მას.

თავისუფლების იდეის დასაფეხურებულ შინაარსს ფართო გაგებით წარმოგვიჩენენ ისეთი სიტყვები, როგორცაა „**კუმევა**“ („**გულის-კუმის ყოფა**“), „**გულს-მოდგინება**“, „**კსნა**“, „**განრინება**“. ქვემოთ წარმოვადგენთ მასალას, რომელიც „თავისუფლების“ იდეის მთლიანი პროცესის სიტყვათველს ქმნის:

I. „**კუმევა**“, „**გულის-კუმა**“, „**გულისკმისყოფა**“ (გაცნობიერება, გაგება) „ნაცვალად თვთმფლობელობისა და თვთმპყრობელობისა (არჩევანის გაკეთებისა -მ.რ.) ჯერ-არს გულისკმისყოფად მისი“ [=684 54 r]; „მის მიერ კაცად დაბადებულმან ბოროტად იკუმია თვთმფლობელობად“ [A=162 131 r, 6-8 a][6].

II. „**ნება**“

(ნემეს.) ლექსიკ.—თვთველმწიფება 1516,7 და სხვანი **αυτοξυσιον Libera voluntas თავისუფლება ნებისა** **свобода воли, самопроизвольность, самоопределение;** თვთველმწიფე 1557, თავისუფალი **самопроизвольный** (ნ. ემესელი 1914)

თვთველმწიფება-მ = **თავის ნებაზე ყოფნა** „ნუ თვთველმწიფებით მრორინე ჰყოფენ შვილთა თვსთა თავისუფლითა თვთმპყრობელობითა“ (დიდი სჯ. 304, 31)(ზ. სარჯველაძე 1995)

„აქუნდა მას თვთუფალი ნება და ესრეთ ამალღდა მას პატივსა ზედა“ (ფსევდომაკარი 203, 13).

III. „**ნების-ყოფა**“ (ქმნა)

მფლობელობა არს თვისისანებისა ქმნა (=მ.რ. ყოფა) [1]
ნების-ყოფა = სურვილის შესრულება; ნების-ყოფელ-ი = სურვილის შემსრულებელი [5]
ყოფამცა მქონდა ნებისა, ვფხ. 794. 4 (ი. აბულაძე 1973).

IV. „**გულს-მოდგინება**“

„**გულს-მოდგინება**“ = ნეფსითობა, სწრაფვა, გულდადება, ნდომა (ი. აბულაძე 1973)

„ნების“ შინაარსის გამოსახატავად ქართულ ეროვნულ ენობრივ გონს შექმნილი აქვს კომპოზიტი „**გულს—მოდგინება**“ („**გულსა-დგინება**“) = თავისუფალი არჩევანის გაკეთება, ნების — „ნეფსითობის“ გამომჟღავნება, გადაწყვეტილების მიღება.. „გამოცხადანა გამოცხადებამ ისრა'ლისა შორის ნეფსითობითა ერისადათა, — „იწყეს ამალღებად მთავართა ისრა ელისათა გულს-

გულისადათა დადგრომად უფლისა მიმართ, – **იძაჲრიოქსაჲ**, საქ. 11. 23; რამეთუ ესენი უაზნაურეს იყვნეს თესალონიკელთა მათ, რომელთაცა შეიწყნარეს სიტყუად იგი ყოვლითა გულსმოდგინებითა, – **იო ძაჲრიოქსაჲ**, საქმ. 17. 11.

შდრ. კაცად-კაცადსა ვითარცა გამოუტრევიეს გულითა („გულსადგინება“), - **იძა რეუგი იჲ სჲრჲიჲ**, 2 კორ. 9.7

V. „ჰსნა“

„თავისუფლების“ აღმნიშვნელი უძველესი ცნებაა „ჰსნა“ (იესუ ქრისტე არის „მჰსნელი“ — მაცხოვარი, განმარინებელი, განმათავისუფლებელი). ამ ცნების ეტიმოლოგიური საფუძველია [შე]კრულობისაგან **განხსნა**, რასაც კლასიკური ქართული ლიტერატურის არაერთი ძეგლის მონაცემები გვიდასტურებს როგორც ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებში, ისე მხატვრულ ლიტერატურაში. ანტონიმური ცნებები „შეკვრა“ — „განჰსნა“ ნიშნავს „შეკრული“ პიროვნების „(გან)ჰსნას“ (შდრ. ვფხ. „გული ჩვენი რით **„იხსნების“**, 1183,1); **ჰსნა** = გათავისუფლება „შეკრულის გაშლა“, გახსნა, გაშლა, ხსნა (გხსნი) **разрешать, развязывать** // (ვიხსნი) გამოხსნა, განრინება, მორჩენა **спасать, избавлять** (ნ. ჩუბინაშვილი 1971); **Освобождаю** = განვათავისუფლებ, განვარინებ, გამოვიხსნი; **Освободитель** = განმათავისუფლებელი, მხსნელი; **Освобождаюсь** განვთავისუფლდები, გამოვიხსნები (დ. ჩუბინაშვილი 1984); **ჰსნა** = „განრინება“, გათავისუფლება, გადარჩენა, ბოროტისაგან განრინება; **ჰსნა** = **развязывание**; ან **избавление**, თავს ვიხსნი; გამოვიხსნები; **ხსნილი** = გამოხსნილი, განრინებული, მორჩენილი (დ. ჩუბინაშვილი 1984); სულხან-საბასთან ვხვდებით ისეთ განმარტებებს, რომლებიც თავისუფლების საკითხის არსს ნათლად წარმოგვიდგენენ: **ჰსნა** [ჰსენ] (მ. 27,49) ბოროტისაგან განრინება; **ჰსნილი** = ბოროტისაგან განრინებული: განთავისუფლებული, გინა გახსნილი) (ორბელიანი 1991-93).

ზოგიერთი მაგალითი:

(ქრისტე პეტრეს) მიგცნე შენ კლიტენი სასუფეველისა და ცათამსანი; და რომელი **შეჰკრა** ქუეყანასა ზედა, კრულ იყოს იგი ცათა შინა; და რომელი განჰჰსნა ქუეყანასა ზედა, **ჰსნილ** იყოს იგი ცათა შინა, მ. 18. 19; განჰჰსნნეთ თავნი ჩუენნი შეკრულებისაგან ბოროტთამსა, რამეთუ კელმწიფედ თავი სუფლობად გუაქუს თავთა ჩუენთა ზედა, მ. ცხ. 150.3; მანიჰსნეს ერი თჳსი, მთ. 1. 21; გიჰსნენ (განგარინენ M) თქუენ კელისაგან მეგუბტელთასა G, მსჯ. 6. 9; იჰსენ (განირინენ C) თავი შენი DE, მრ. 15. 30; თქუედჰსნილთა უფლისათა, რომელნი იჰსნნა კელისაგან მტერთასა (ფს. 106, 2) მოუვლინა სიტყუად მისი და განკურნნა იგინი და იჰსნნა იგინი

განმხრუნელთაგან მათთა, ფს. 106,20; იკსნეს სულნი ბოროტისაგან მოწამემან სარწმუნომან **ქრქე დანბან ქკყა ხადასაქი**; იგავთა, 14. 25; დაკსნით არა კსნილ იყოს და განთავისუფლებულ არა იყოს, მოხედვად იყავნ მათა. არა მოწყდენ, რამეთუ არა განთავისუფლებულ იყო **AKSB**, - საკსართა არა გამოკსნილ იყოს, ანუ თავისუფლებად არა მიცემულ იყოს მისგან, მოხედვად იყოს მათ ზედა. არა მოკუდენ, რამეთუ არა განთავისუფლებულ იყო **G**, - **ქრქასოჲ ჯიგ ქრქესაქ სადასთიჲსამჲ ჯიგ ადასთესაქ**, ლევიტ. 19. 20; ვინ **გიკსნეს** შენ კელთაგან ჩუენთა, რამეთუ ცეცხლი და სატანჯველი აწვე განგკმზადებდეს შენთჲს, ჰაბო, 66, 18.

ვგზ-ში ვგვდებით ისეთ სიტყვებს, როგორიცაა „**კსნა**“ „**სსნილი**“, „**მსსნელი**“: „შიში ვერ **გიხსნის** სიკვდილსა“ (1603,4); „ფატმანს უხსნია ჩემი მზე“ (1429,2); „გული ჩვენი რით იხსნების“ (1183,1); „ეამების ნახვა მისი **კსნილსა** მისსა“ (1431,2).

VI. „განრინება“

ეს სიტყვა „თავისუფლების“, „კსნისა სინონიმად ხშირად არის მოწოდებული ტექსტებში:

(ი.აბულ.) განრინება = „კსნა“, თავის დაღწევა (ი. აბულაძე 1973)
(საბა)განრინება = გადარჩენა, გინა მორჩენა (ორბელიანი 1991-93); **Освобождо** = განვათავისუფლებ, განვარინებ, გამოვიხსნი (ნ. ჩუბინაშვილი 1971); განრინება = გამოხსნა, გამოყვანა საშიშროებისაგან **избавлять, изнимать** (ნ. ჩუბინაშვილი 1961); განრინება = გამოვიხსნი, გამოვიყვან საშიშროებისაგან, განსაცდელს მოვარიდებ, ავაცილებ; **спасать, избавлять** განრინებული **избавленный** (დ. ჩუბინაშვილი 1984).

იკსენ (განირინეC) თავი შენი DE, მრ. 15. 30; უკუეთუ ვისმე უნდეს სული თჲსი განრინებად, მ.16.25; გიკსნენ (განგარინენM) თქუენ კელისაგან მეგვტელთასა, მსჯ. 6. 9; შენ, უფალო, გესავ, სიმართლითა შენითა მიკსენ და განმარინემე, ფს. 30.1; თქვა უფალმან ღმერთმან ისრაილისამან: განვარინებ მათ ქუეყანისაგან ეგვტისადასა სახლისაგან მონებისა, იერ. .34.13; განგარინენს თქუენ კელისაგან მტერთა თქუენთაგან, ბა რუქ. 4. 18 ; მაღლი თქუენდა და მშუდობად ღმრთისა მიერ მამისა და უფლისა იესუ ქრისტესა, რომელმან მისცა თავი თჲსი ცოდვათა ჩუენთათჲს, რადთა განმარინენს ჩუენ სოფლისა ამის ბოროტისაგან ნე ბითა ღმრთისა და მამისა ჩუენისადათა, გალატ. 1, 3-4.

წარმოვადგენთ ქართული ენის ცნებებით გამოხატულ თავისუფლების ფაზების სიტყვათველს:

I. „**თავისუფალი**“ (თავისუფლება) — თავისუფალი ნების უნარი როგორც შესაძლებლობა, ნების თავისუფლება,

- II. „გულის-ჰუმა“ (ღება) — ცნობა, გაცნობიერება,
- III. „გულს-მოდგინება“ — ნების გამომჟღავნება - არჩევანის გაკეთება, „ნეფსითობა“ „გამორჩევა“ — („წინა)-აღრჩევა“ — „წინა)-განზრახვა“ — „წინა)-განმზადება“,
- IV. „ნების-ყოფა“ - ქმნა (გადაწყვეტილების რეალიზაცია — განთავისუფლება)
- V. „ხსნა“
- VI. „განრინება“ — განრომა.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ს.ს. ორბელიანი 1993 - სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი (ავტობიოგრაფიული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათალექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ), I, თბ. 1991; II, თბ. 1993;
- ნ.ჩუბინაშვილი 1961 - ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ (ალ. ლლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით), თბ. 1961;
- ნ. ჩუბინაშვილი 1971 - ნ. ჩუბინაშვილი, რუსულ-ქართული ლექსიკონი, (ალ. ლლონტის რედაქციითა და წინასიტყვაობით, I, თბ. 1971; II, თბ. 1971;
- დ. ჩუბინაშვილი 1984 - დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი (სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო აკაკი შანიძემ), თბ. 1984; ი. აბულაძე 1973 -ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ. 1973;
- ზ. სარჯველაძე 1984 - ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ. 1995;
- ქეგლ 1984 - ქეგლ, II, თბ. 1951; ტ. V, თბ 1984;
- ივ. ჯავახიშვილი 1982 - ივ. ჯავახიშვილი, ზოგადი მოძღვრება ადამიანის ბუნებასა დაკანონმდებლობაზე, თხზ-ნი 12 ტომად, ტ. VI, თბ. 1982. გვ. 122;
- თ. ბაგრატიონი 1960 -თ. ბაგრატიონი, განმარტება პოემა „ვეფხისტყაოსნისა“, თბ. 1960;
- მ. რობაქიძე 2011 - მ. რობაქიძე, ადამიანის შინაბუნების აღმნიშვნელი ცნებების სემანტიკური ველის შესახებ ქართულ ენაში, ლინგვოკულტუროლოგიური ძიებანი (პირველი საერთაშორისო კონფერენცია ლინგვოკულტუროლოგიასა და ანთროპოლოგიაში), ბათუმი, 2011, გვ. 26-32;
- მ. რობაქიძე - მ. რობაქიძე, „თავ“ სიტყვით შედგენილი ორი ანტონიმური კომპოზიტის შესახებ ქართულ ენაში, არნოლდ ჩიქობავას საკითხავები, XXI, თბილისი;
- მ. რობაქიძე 2009 - მ. რობაქიძე, „ვეფხისტყაოსნის“ ანთროპოლოგიურ ცნებათა ინტერპრეტაციისათვის, თბ. 2009;

- მ. რობაქიძე 2009 - მერაბ რობაქიძე, „შუშანიკის წამების“ ანთროპოლოგიურ ცნებათა ინტერპრეტაცია, თბილისი, 2009;
- დ. მელიქიშვილი 1999 - დამანა მელიქიშვილი, ძველი ქართული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის ისტორიიდან, თბილისი, 1999;
- ი. მელიქიშვილი 2008 — ირინე მელიქიშვილი, თავისუფლების ცნების ეტიმოლოგიური დიაპაზონი. სოციალურიდან ინდივიდუალურამდე, ენათმეცნიერების საკითხები — II;
- ი. პეტრიწი - იოანე პეტრიწი, განმარტება პროკლე დიადოხოსის „ღმრთისმეტყველების საფუძვლებისა“ (თანამედროვე ქართულ ენაზე გადმოიღო, გამოკვლევა, ლექსიკონი და შენიშვნები დაურთო დამანა მელიქიშვილმა), თბილისი;
- ნ. ემესელი 1914 — ნემესიოს ემესელი, ბუნებისათვის კაცისა, ბერძნულითგან გადმოდებული იოვანე პეტრიწის მიერ, ქართული ტექსტი შეისწავლა, გამოსაცემად დაამზადა ლექსიკონ-საძიებლები დაურთო ს. რ. გორგაძემ, ტფილისი, 1914;
- ი. ცურტაველი 1978 - იაკობ ცურტაველი, მარტვლობა შუშანიკისი (ქართული დასომხური ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილია აბულაძემ), თბ. 1978;
- ი. საბანისძე 1963 „მარტვლობა ჰაბო ტფილელისა“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I (V-X სს.), თბ. 1963;
- (20) მარტვლობა და მოთმინებაა წმიდისა ეგსტათი მცხეთელისაჲ, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I (V-X სს.), თბ. 1963;
- ბიბლია 2002 - The Holy Bible (Oxford university press), (ინგლისურ ენაზე), 2002;
- დ. ბეისმანოვი 1899 -Греческо- русский словарь, составленный А. Д. Вейсманом, С.- Петербург, 1899;
- (23) ჯაქერენ բացատրական բառարան, III, կազմեց Ստ. Մախասանց, 1944;
- (24) Նորբառգիրք շայկազեան Լեզուի, II, ի Վենետիկ, 1837;
- (25) Ալեքսանդր Խուդաբաջյան, շայ-Ռուսերեն բառարան, I (Ա-Կ), Երեվան, 1986. II (Հ-Ֆ), Երեվան, 1987;
- (26) Աստուածաշունչ մատենան հին և նոր կտակարանների, Շուտոգարտ, 1990;
- (27) Աստուածաշունչ գիրք հին և նոր կտակարանների, Պէրյուք, 1985;
- (28) Աստուածաշունչ մատենան հին և նոր կտակարանաց, Կոստանդնուպոլիս, 1895.

Merab Robakidze

Concepts Conveying the Meaning of “Freedom” in the old Georgian Language

1. Disclosing ancient (primary) word meanings by linguists is of great importance for revealing early representations of these or those people on an objective reality.

Freedom – the motivating force of mankind. Without it this or that nation cannot exist and develop, cannot create national culture, nor protect the advantage. Free can be both the individual person and society. "Freedom" - the most ancient concepts of the Georgian language regularly met both in the Bible and of many monuments of the ancient Georgian literature; it is widely used in modern Georgian language; the concept of "freedom" has some synonyms. Along this, the concepts which are of interest for deep studying of a phenomenon of "freedom" are allocated. "Freedom" represents concept of the proof maintenance. Its definition is unequivocal in the historical and modern plan.

2. The concept of "freedom" ("clearing") of ancient Georgian language is presented by group of keywords which recreate difficult step character of ideological loading of "clearing". Each of them has special value in disclosing full process of "clearing" the meaning. Such words are "tavis-upleba", "sky", "nebis-kopa", "guls-modgineba", "rescue" ("outcome").

3. The free will of the person represents inner and innate phenomenon, divine gift. The person is free in the choice, that he uses the will to make a free choice, plan a way of the action. The further success in business depends on the correctness of a free choice. Thus, it is necessary to remark that a personal will needs to be realised in business, whereas "freedom" will not be reached. In the Georgian concept "tavis-upleba" the idea of ability of free choice is displayed, "guls-modgineia" means "will", "nebis-kopa" comprises the sense of «will realizations». And concepts such as «khsna» (rescue) and «ganrineba» (liberation) convey the meaning of pushing away and separating from oppressing, connecting and bad force.

Our research shows that the term "tavisupleba" (freedom) in old Georgian language and shows original understanding of an essence of a problem.